

УДК 347.27 (477)

Супрун О. В.

Українська академія банківської справи

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТАВИ ВЕКСЕЛЯ

Здійснюється аналіз застави векселя як способу забезпечення виконання зобов'язань. Характеризується правове регулювання здійснення застави векселя, визначається різниця між заставою векселя і інших цінних паперів. Обґрунтовується необхідність законодавчого визначення поняття “заставний індосамент”. Ключові слова: застава цінних паперів, забезпечення виконання зобов'язань, вексель, індосамент.

Вексель існує вже понад шість століть і є знаряддям комерційного кредиту. В умовах розвитку ринкової економіки увага до векселя як до цінного паперу зростає. Адже підприємства, які використовують вексельні розрахунки і нагромаджують значні пакети векселів, використовують векселі для отримання кредиту в банку. Одним із способів забезпечення зобов'язань боржників і отримання банківського кредиту в Україні є застава векселів. Чинним законодавством України передбачено про можливість застави векселя, але сьогодні серед науковців виникають дискусії стосовно правового регулювання застави векселя та його відмінність від застави цінних паперів. Адже норми ЦК України та спеціального законодавства, що регулюють заставні відносини та обіг векселів, суттєво відрізняються.

Питання застави векселів їх особливості та проблемі питання пов'язані із заставою векселів досліджували такі науковці правової доктрини, як: М.М. Єрмошенко, О.М. Коваль, О.С. Кізлова, В.О. Гончаренко, Н.В. Ковальов, А.А. Вишневський, М.М. Агарков та інші.

Перш ніж здійснювати порівняльно-правовий аналіз застави векселя та застави цінних паперів, розкриємо суть поняття «застава векселя». Відповідно до ст. 1 Закону України «Про заставу» застава – це спосіб забезпечення зобов'язань, якщо інше не встановлено законом. В ст. 572 ЦК України зазначено, що в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадавцем) зобов'язання,

забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави). Таким чином, застава векселя є способом забезпечення зобов'язання і в разі невиконання боржником зобов'язання, що забезпечене заставою векселя, кредитор має право одержати задоволення зобов'язання в рахунок заставленого векселя.

В результаті аналізу чинного законодавства нами було встановлено, що особливістю застави векселя є підстава виникнення. Адже відповідно до ст. 53 Закону України «Про заставу» якщо законом чи договором не передбачено інше, застава векселя чи іншого цінного паперу, який може бути переданий шляхом вчинення передавального запису (індосаменту), здійснюється шляхом індосаменту і вручення заставодержателю індосованого цінного паперу. Таким чином, застава векселя здійснюється шляхом вчинення передавального запису (індосаменту), на відміну від застави цінних паперів, оскільки відповідно до ст. 574 Цивільного кодексу України застава виникає на підставі договору, закону або рішення суду, а згідно зі статтею 164 Господарського кодексу України вексель є ордерним цінним папером, права за яким передаються шляхом вчинення індосаменту, і застосовується як правовий засіб забезпечення розрахунків і кредитування, може бути номінованим в українській та іноземній валюті [1, с. 546]. З аналізу норм Закону України «Про заставу» ми можемо зробити висновок, що застава векселя виникає на підставі вчинення передавального запису (індосаменту), на відміну від застави цінних паперів, що виникають на підставі закону, договору чи рішення суду.

Варто наголосити, що застава векселя може здійснювати і без передавального запису (індосаменту) і здійснюватися в загальному порядку відповідно до положень Цивільного кодексу України, адже в Постанові Пленуму ВСУ «Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів» від 08.06.2007 року за № 5 зазначено, що якщо вексель передано в заставу згідно з вимогами цивільного законодавства без вчинення

індосаменту на ім'я заставодержателя, то останній може реалізувати свої права за таким векселем у загальному порядку, встановленому статтями 590, 591 ЦК України.

Проаналізувавши чинне законодавство ми визначили, що в жодному чинному нормативно-правовому акті не визначено поняття «застава індосаменту», лише в Положенні Правління НБУ «Про операції банків з вексями», яке втратило чинність 11.03.2003 році визначено, що заставний індосамент – індосамент, за яким вексель не переходить у власність і знаходиться у векселедержателя за заставним правом. В судовій практиці і сьогодні використовується поняття «заставний індосамент, попри відсутність нормативного закріплення даного поняття. Тому ми вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні розкрити суть поняття «заставний індосамент».

В правовій доктрині науковці також виділяють особливості застави векся. Наприклад, В.І. Борисова зазначає, що права заставодержателя-індосата суттєво відрізняються від прав заставодержателя, передбачених ЦК України та Законом «Про заставу». Зокрема, В.І. Борисова наводить такі відмінні риси застави векся:

1) Держатель векся за заставним індосаментом має право на отримання вексельної суми у будь-якому випадку, тобто незалежно від долі основного зобов'язання, забезпеченого заставою векся. Застереження у заставному індосаменті про право індосата на одержання вексельної суми залежно від виконання або невиконання індосантом основного зобов'язання неприпустима у вексельному праві і в силу вимог ст. 12 Уніфікованого закону вважалась би ненаписаною.

2) Індосамент має бути безумовним. Відсутність у тексті індосаменту безумовності призводить до втрати ним вексельної сили [2, с. 87].

Отже, виходячи з наукової позиції В. І. Борисової можна, сказати, що особливістю застави векся є безумовність індосаменту, зокрема і щодо отримання вексельної суми, яка обов'язково буде сплачена держателю векся незалежно від застави.

Н. В. Ковальов у своїй дисертаційній роботі «Застава як спосіб забезпечення банківського кредиту в Російській Федерації» досить ґрунтовно розкрив відмінні риси застави векселя від застави цінних паперів, зокрема:

1) Вексельна застава є самостійною операцією, і недійсність основного зобов'язання не тягне недійсності вексельної застави, що дозволяє стягнути збитки, заподіяні у зв'язку з недійсністю забезпеченого заставою зобов'язання.

2) Звернення стягнення при цивільній правовій заставі можливе в разі невиконання або неналежного виконання забезпеченого заставою зобов'язання за обставинами, за які відповідає заставодатель. Право звернення стягнення на предмет вексельної застави не ставить вексель у залежність від наявності або відсутності будь-яких зобов'язань між заставодателем або заставодержателем. Векселедержатель – заставодержатель має право здійснити права, що випливають з векселя.

3) До вексельної застави не застосовуються правила про черговість задоволення вимоги кредиторів при банкрутстві заставодателя.

4) Припинення вексельної застави здійснюється не за підставою, передбаченою для застави, а на підставі зворотного індосаменту векселедержателя – заставодержателя, на користь заставодателя або закресленням заставного індосаменту.

5) Через специфіку заставного індосаменту та особливостей векселя як цінного папера подальша вексельна застава неможлива.

6) Порядок звернення стягнення на предмет вексельної застави не пов'язаний із судовими процедурами і здійснюється через заставний індосамент та умови, що містяться в тексті векселя [3, с. 101].

Таким чином, за результатами проведеного нами дослідження можна зробити висновок, що застава векселя є способом забезпечення зобов'язання і в разі невиконання боржником зобов'язання, що забезпечене заставою векселя, кредитор має право одержати задоволення зобов'язання в рахунок заставленого векселя. Застава векселя відрізняється від застави цінних

паперів, зокрема підставою виникнення застави векселя може бути заставний індосамент та договір; заставний індосамент є безумовним, адже вексельна сума обов'язково буде сплачена держателю векселя незалежно від застави; вексельна застава є самостійною операцією; до вексельної застави не застосовуються правила про черговість задоволення вимоги кредиторів при банкрутстві заставодаателя. Також ми вважаємо, що на законодавчому рівні необхідно розкрити суть поняття «заставний індосамент».

Список використаних джерел:

1. Хозяйственный кодекс Украины : Научно-практический комментарий / Под общ. ред. А.Г. Бобковой. — Харьков: Издатель ФЛ-П Вапнячук НН, 2008. — 1296 с.
2. Цивільне право : підручник у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. — Х. : Право. — 2011. — Т. 2. — 816 с.
3. Кізлова О.С. Вексель у заставних правовідносинах за законодавством України / О.С. Кізлова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: юриспруденція. — 2013. — Вип. 5. — С. 100—103.

Супрун О.В. Особливості правового регулювання застави векселя / О.В. Супрун // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи. Серія: "Юридичні науки". - 2015. - № 2(9). - С. 48-49.